

Csiki László

FOGANTATÁSOK

Ignác apja 1918-ban született. Vagy azt hitte, legalábbis azt mondta. Hol a Csallóközbe, hol a Jászságba tette a bölcsőjét közben. Virágos jókedvében Pécsre.

Apám 1945-ben született, mondta be Ignác is mélán a saját születési évét, ha kérdezték tőle, ha nem. Miért ne közölte volna éppen karácsony estéjén a szeretteivel?

Azok meg csak néztek. A kis Jézus születésnapjára gyűltek össze, kilencen.

Ignác egyik ükapja 1867-ben született. Oda lehetett volna képzelni igazából. Ő odavélte, elmesélőjeként.

Ez az anyai ükőm, mondta, mintha kérdezték volna. Visszafelé emlékezek, toldotta meg. Föl-lemegy bennem az idő, mint a hányinger.

Apu, nem magáért csődültünk ide, még csak nem is a kedvenc Deák Ferencéért, hanem az almáskert miatt, mondta neki a fejszámoló, korán kopaszodó fia. Ha meg kivonom hirtelen egymásból az éveket, az annyi mint hatvan. Hatvanéves korában született ükőmnnek gyereke?

Miért ne születhetett volna? – kérdezte Ignác. Nekem is lehetne helyetted egy jobb fiam. Olyan, amilyent akarok, nem amilyen adatott.

Karácsonyi vacsoránál ültek, langymeleg szobában, csillogott alattuk a parketta, fölöttük a sok összebodorodott piros-ezüst-zöld szerpentin.

Jó kis dátumokat választottak maguknak, mondta Ignác menyekaszinótojással teli szájjal. A majonézt sem törölte le puha ajakáról, miközben beleártotta magát a mesébe.

Véletlenül történt, felelte Ignác már-már mentegetőzve. Nem is egyébként mondom, csak mert ükanyám szerint karácsonykor mondani kell valamit az utódainknak.

Igen? Miért?

Tudtok jobbat? Tudnátok jobbakat kitalálni?

Hát, ha muszáj, mondta Ignác fia engedékenyen, de azért beleképzelve, miképpen hatna egy álláshirdetésre adott válaszában 1867, és ettől érdekesebbé vált a hangja.

Azok között az évek között meg mi volt? – kérdezte a menyee. Mert az a lényeg. Éltek? Tényleg? Vagy csak számoltak?

Ötöltek? Hatoltak? – kérdezte az egyik vendég.

S jobb volt a Krisztus bal felén függő latornak? – kérdezte az erdélyi rokon.

Vagy csak ógtak-mógtak? – kérdezte a nagynéni.

Gógnak, Magógnak, vagy maguknak?

Önmaguknak, mondta erre Ignác fia.

Az idegen nők méhében csíráztatott magjuknak, mondta Ignác.

Elképedtek egy csendes percre attól, hogy ők ilyeneket mondanak. Évközben nem szoktak, nem jutott rá idejük. Képzeltedűs család voltak pedig.

Mi most rigmusokat gyártunk? – kérdezett vissza késtetve Ignác, bár azt nem tudta, kinek. Ám legyen, én nem bánom. Végre beszélgetünk.

Ünk-ünk, semmiünk, mondta a fia. Semmink se.

Apu, ha úgy vesszük, mi egyszerűen nem lakunk itt, vagyis nem látjuk magát, mondta a menyee, aki úgy ült az asztalnál, mint egy kicsi hegy, kivékonyodott zokniban. Sehol nem lakunk. Érzécsalódás! Kölcsönlakás ez. Ha magunkat nézzük: nincsen is. Benne vagyunk a semmiben, de az legalább valóságos. Ne tegyen úgy, mintha nem tudná. Maga is csak egy tünemény. Brazíliában vannak a tulajok.

De lehetnének 1729-ben is. Pont olyan messze van.

Azért gyűltek össze (hadd ne lennénk szerteszéjjel, szólt közbe az erdélyi rokon), hogy megtárgyalják Ignác fia Ignác lakásügyét a karácsonyfa tövéén. Különben évek óta nem látták egymást ennyien egyszerre, legfeljebb páronként, és úgy is csonkán, vagy a fiút a kötelező húsvéti locsoláskor.

Szedjetez magatoknak, mondta a nagynéni, és már adta is a tányért a kezekbe.

Jaj, apropó, mondta Ignácnak a menyee, miközben letörölte mellényéről a csirkemaradványt, ahová beszéd közben pötytyentette, amikor átnyúlt fölőtte az asztalon. Elnézést, apu.

Elnézlek, mondta Ignác. De nagyon.

Megállt a fiatalasszony egy pillanatra. Elakadt a biztosan mozgó karja.

Megérdemelném? – kérdezte.

Tőlem akármit.

Istenem, apu, loholt elő Ignác fia egy mondattal, már ne csináld azt az én feleségemmel, amit a másokéval tettél. Nehogy úgy tegyél, mintha magadnál vagy egyedül lennél, és kellene melléd másvalaki.

A nagynénik, az egyéb vendégek most hallgattak csupán.

Egy gyertya hányt a halk fényét a terített asztalra.

Érzik az aggnők, hogy valami ölbeli szag és szívbeli rezzenés történt, gondolta Ignác magában. Ezek azt hiszik, ahogy ölbe ejtett kézzel, megcsókolt vagy éppen zápult ésszel gubbasztanak az asztalnál és várják a főfogást: a karácsony csak néma áhítat, azért gyűjtanak gyertyát, hogy helyettük világítson. Ragyogtak pedig lányként éjszaka, még ruhában is, pendelyesen, nem csak csurdén egy vidéki szobában, erdészlakban, és akkor csillámlottak fel igazán, amikor gyerekiük született. Még a félrejáró férjük arcára is rávetült a fényük, akár a Földé a Holdra a Naptól.

De miért váltak pirossá ettől a visszfénytől – kérdezte magát Ignác –, miközben sápadt holdsugárrá kellett volna lenniük? Miféle vulkán szította őket a föld gyomrából, és hogy bírtak megállni a mindenséget a semmitől elválasztó forróságon – akár egy felhevített tükörlapon –, hogy felszívják az életető, pusztító erejét? Miképpen bírtak nagyobbat markolni a meglepően erős, simogató kezükkel, mint amennyi jutott nekik, és hogy bírták mára elengedni? Hogy bírtak elszéptelenedni? Erre szánták magukat?

Mi lett a csudaszép, csókolnivaló puha talpukkal?

Ha ezt én mind tudnám: nő lennék. Kiadnék én a kezemből mindent, még azt is, amit soha nem érintettem. Magamat is.

Jól van, apu? – kérdezte a menyé.

Ignác menyé különben lóvért főzött táptalajnak egy kültelki intézetben. Olyan bűzt kapott ettől, hogy műszak végeztével szaunáznia kellett, és erre ráment a keresete, de jó szaga lett. Talán a szauna miatt voltak lakásgondjai Ignác fia Ignácnak. Kulisszatologató volt egy felhagyott üzemcsarnokba telepedett színháznál, valami téglahomlokzatú épületben, ahol hangosabban óbégattak a művészek, mint régen a gépek.

Mindig mondtam, hogy élehetetlen, rághatta volna Ignác botfülét a kis Ignác anyja, ha élt volna még. De már nem élt. Úgy múlt el, nem is akartak emlékezni rá. 1867-ben még a temető árkába rekkentették volna el. 1945-ben fel sem tűnt volna az eltűnése (de akkor még karonülő volt, ha volt, mert Ignác időnként úgy emlékezett rá, mint-ha nem is lett volna). Ha elmegy nyugatra a maga lábán, ha elhal anélkül: egyre megy. Ki tartotta volna számon? A Jóvátételi Hivatal? Még a régi udvarlói is elmenekültek, határkő alatt, a sárba lenyomtatva hagyták a tiszti egyenruhájukat.

Nem számít, hogy a nagyanyának szüretkor kurizáló ludovikások voltak azok, az ő feleségét is kerülgethették volna. Időtlenek ezek a dolgok.

Ignác asszonya, vagyis Semennyei Kis Karola kibírta hetvennyolcig, villamoskalauzként is, akkor mondott búcsút az árnyékvilágnak, önként.

Évek múltával Ignác szinte becsülte már, az emlékét legalább, amiért szabad akaratát valóra váltotta. Azon a szirénázós éjszakán viszont, 1978-ban nem voltak ilyen érzelmei. Csak ült hűdötten, csak félt, hogy ő következik, és aztán járt egyik alagsori lebujból a másikba, nyolcvanig. Beleivódott zakójába a Kossuth cigaretta füstje, csak ő nem érezte egyedül, mert az orra, a gyomra is tele volt ugyanazzal.

Jaj, Istenem, szólalt meg most, az anyám lehetett volna, vagy az is volt.

Kicsoda? – kérdezte a meny.

Hát, csak arra gondoltam, a feleségem nem maradhatott magára '45-ben. Meg sem született.

Jó, akkor mi most kimegyünk cigarettázni, mondta a fia.

Ki is mentek mindannyian. Nehogy dohányfüst-bűzt kapjon a Brazíliában utazgató tulajdonosok bútora.

Jókai Mór pedig, gondolta Ignác, mert gondolnia kellett valamire, felült egy reggel az ágyában, az átizzadt, összegyűrt lepedőn, és azt képzelte, hogy ő Jókai Mór. Képzeld el te is. Megteheted. Nem utolsó dolog. Hogy úgy mondjam, mert úgy szokás: embert próbáló feladat.

A kérdés viszont csak egy: miért akart Jókai Jókai lenni? És ezt a kérdést hogy bírta ki? Csak-csak egyedül.

Olyan jó volt magában ülni Ignácnak, a dohányosok nélkül – az absztinens vendégek is kivonultak a teraszra a többivel, fázni –, hogy még az emlékezésre is maradt ideje.

Arra emlékezett éppen, távolian, akárcsak Jókaira, hogyan ismerkedett meg Imolával. De nem az alagsorban, kocsmazugban, hanem az operában, mert oda is eljárt, ha sikerült rávennie magát. Aludt egyet előtte délután.

Az opera sem volt akármilyen. Bartókot például sose bírta józanul hallgatni, olyan félelmet keltett benne a disszonanciáival. Olyankor beleszagolt a kárpitba, csak szívta a poros szagát, hogy legyen némi kapaszkodója, és már nem is tudta, az Allegro barbarón vagy a bíbor selymen jár-e az esze. Opera előtt tehát lement az Egérfogóba, a szét-esett közé, onnan szedte össze magát. Hadd igyuk le magunkat a merülési szintig, biztatta magát, hogy aztán két fröccsel feljöhessünk az újabb elsüllyedéshez. Az operai közönség viszont valamiképpen nem szimantotta meg a rongyosok bűzét az ünneplő ruháján, biztosan mástól volt bedugulva az orra. Leginkább önmaguktól, vélte Ignác, mielőtt elszenderedett a recitativóknál. De aztán egy késő aszony felrezzentette, amint át akart lépni lazán szétesett térdéi fölött a szomszédos zsöllye felé.

Imolának olyan két szép, teltkarcsú lába volt a feltűródött fekete szoknyájában, Ignác alig győzte megszámolni, amikor átvette egyiket a másikat, és azok úgy egymásba fonódtak, szétcsókolni is munkába telt, már otthon. Azt is el kellett végezni. Lábán és egyéb duzzadt részein kívül nem sok hoznivalója volt Imolának, csak egy örökölt vagy kótyán vett nerc-keppje, amit gömbölyű vállára vetve viselt operahallgatáskor. CD-hallgatáskor is felvette, miután összejöttek, és lemezzről hallgatták Puccinit, esténként.

Úgy ült be Imola Ignác saját testétől felhevített szobájába, keppesztől, mint ki bármikor levetheti a gereznát magáról, és akkor még melegebb lesz. Egyszer végre le is vetette.

Éljen Kossuth Lajos! – mondta. Úgy is mint cigaretta.

Ignácnak, ha egyetlen szava van akkor, az is megakadt volna a torlán. De éppen nagyot ölelkeztek.

Azt a dús, kepptelen, mindent betöltő semmit élvezte Ignác, amit Imola jelentett neki évekig, nagyjából úgy, mintha álmodta volna, akár a saját szobáját, amelybe ezt a nőt gondolta. Éppen beleillett.

Úgy élt, mintha fürdenie kellett volna minden álma után. Egyfolytában tiszta volt Imolától, vagy miatta. Ez nagyon eszményinek hatott. Lehetett volna a fellegekben járni, éppen csak nem fejfelé, nehogy az ember szőrös hátsóját tükrözzék a felhők.

Ezek voltak a nyolcvanas évek.

Minden volt vagy semmi sem. El volt szállva Ignác akkor magától, mint ki nem is hasonlít már saját tükörképéhez, elemelkedik a fennkölt ideológiába, és aztán kedvesét is annak kellékének nézi. Csakhogy közben szinte megveszett érte, de úgy, hogy róla – általa? – fél napig a saját testére gondolt – miatta? érte? –, és semmiképp nem akart elmúlni számára Imola, később sem. Elég volt rágondolnia, hogy magához nyúljon. Éjfél után rá-rágondolt pedig, még kilencvenegyben is. Utánanézett, már-már utánament a szemsugara mentén. Szinte integetett neki olyankor, akár egy személyvonatnak. (Imola akkor már egy szikár, szófukar fröccsöntővel éltette magát. Ember az is, vélte Ignác, és becsülte annyira, hogy irigyelje legalább, és közben szánja is a nő miatt.)

Apu!

Nem hallatszottak Ignác elavult emlékei, rászóltak mégis. És közben nyolcan nézték.

Nem bánom, mondta Ignác a fiáéknek, adjuk el az almáskertet. Még akkor is, ha ettől hasára fordul apám a sírjában. Lehet, úgy kényelmesebb a fekvés. Majd kipróbálok. Ti meg vegyetek az almáskertből házat.

A faszom, mondta Ignác fia Ignác neveletlenül. Kivágjuk az almafákat, rakunk egy házat a telekre.

Nem telek, igazította ki Ignác a gorombaságot ahelyett, hogy feltelt volna rá. Nem telek. Almáskert!

Ezen gondolkodtak egy kicsit mind a kilencen, de közülük leginkább hárman. Két nagynéni is. Azok sem tudták hová tenni magukban a kertet, mert még sose látták.

Hadd segítsek, gondolta magában Ignác, mert még mindig azt hitte, ez a dolga. Igazodjatok el, mielőtt kinyúvitek a fákat.

Azt mesélte tehát nekik, hogy 1867-ben, de lehet, hogy '68-ban ükje a Magyar Királyné Szálló előtt állt egy napsütéses vasárnapon, várta, hogy kijöjjön Deák Ferenc. Nem tudta még, leköpje-e vagy megcsókolja a kiegyezés miatt, amitől viszont nagyhatalom lettek a kis Ausztriával. Aztán kijött Deák, szélesen, lomposan, fekete ferencjós-kában. Ignác ükje közel ment hozzá, de óvatosan, mintha tojáson járna, nem macskakövön, és megszagolta, mert nem jutott eszébe más. Avas pipaszagot érzett az úri parfömmön.

Hát akkor most mi legyen? – kérdezte magától Ignác ifjú ükje. Köpni-nyelni nem tudott. Vagy rossz a szimatom?

Ezt is megkérdezte magától.

Egy besúgó, mondta Ignác fia hirtelenében.

Csak mert nézte? – kérdezte Ignác. Tudod mit? Karácsonyozzunk egy darabon. Tartsunk egy kis szünetet.

Tartottak egy vacsorányi szünetet, mindenféle jókkal, amiket megettek.

1918-ban vagy '19-ben Ignác szerint ükapa folyami uszályon szolgált, ami körül úgy locsogott a víz és verte a hajópalánkot, mint közterén a szónokok szavai, de azoknál kitartóbban – amint valahonnan eredve valahova tart, mérhetetlen idő óta és ideig –, és látta Károlyi Mihályt Belgrádba indulóban, hogy az országhatárokról tárgyaljon. Ugyan kivel? – kérdezte magától az ükapa Ignác kései hite szerint, bele a maga szakállába. Az sem volt miről kérdezni a másik felet, mert veszve volt az ország, éppen általa. Nyúlszájúnak látta az elnököt Ignác ükapa, esetleg másvalaki is, de erről nem szólt az egybeverődött sok senki senkinek. Tízezrek hallgatták Károlyit indulása előtt, és azok se szóltak. Se neki, se egymásnak. Mintha csak hallották, de nem látták volna.

De nektek én most elmondom, ha akarjátok, ha nem, mondta Ignác. Káprázzatok ti is.

Abban az időben kezdtek nőni a kertben az almafák, mondta. Biztosan jól érezték magukat a földben meg a szélben. A szél akkor még szabadon fújt a Földközi-tenger felől, át Fiumén meg Zárán. Akkor még én is pompáztam volna a fák között. Mert olyan idő járt akkor is, hogy felejteni kellett volna, de nem lehetett. Csak viselni magunkat. Úgy, olyannak, ahogy vagyunk.

Maga ezt tudja a fejében, vagy csinálni is tudja a kezével? – kérdezte a meny.

De tényleg, mondta a nagynéni.

Szerintem is, vetette közbe az erdélyi rokon.

Nem bánom, építsetek, mondta a fiának Ignác megadóan a kacérszózatú karácsonyi szobában, amint kezdte belátni, mit akarnak tőle a többiek. Csak egyet kérek. A kivágott törzseket nekem adjátok. Szobrokat akarok faragni. Anyátok sose hagyta. Féltette a konyhában a linóleumpadlót, nehogy felmetéljem. Igaz, akkoriban sokat fentem a kést, a vésőt hajnali négy után, hogy Krisztust csi-

náljak a körtefából vagy anyádból mártírt, mert arra nagyon vágyott.

Mert neked semmi se jó, mondta a fia. Kiszeretnél te a Krisztusodból is. Már ha beleszeretnél volna. Még ha te faragta volna is.

Tudod, mondta Ignác, úgy érzem néha, már az is érdem, hogy ennyi évet megértem. Ha semmit nem csináltam volna, az is jó lenne. Ha egyszer is rám figyelnél, tudnád, mit csináltam volna legszívesebben. Semmit.

Na, az sikerült, mondta Ignác fia Ignác.

Ignác maga se tudta, miért vall ekkorákat. Talán a karácsony miatt elandalodva. Azért is nem felelt a szemtelen kölkének. Legyen neki karácsonya: bánthassa az apját büntetlenül. Legyen ez a menthetőség az ő ajándéka neki. Üdvözülten és bambán bámulta egyetlen magzatát. Csak a hónaljpermete száraz illatát nem állhatta, különben a helyén volt minden. Elviselte legalább.

Az almáskertet látta, még süldő korában. Fényre fordultak a zsenge levelek. Úgy derengett át rajtuk a nap, mintha egyéb dolga sem volna, mint a kis Ignácot elringató zöld fénybe vonni.

Meg a száraz lószart az almafa tövéen.

Mesélte aztán, hogy 1945 karácsonyán egész éjjel Jókai Mórt olvasotta a feleségének. *A lőcsei fehér asszonyt*. Halkan pergett a könyvre a Liberator bombázók gyilkos terheitől, de akár csak az égi, már-már mennyeknek érzett dübörgésüktől megbomlott vakolat a mennyezetről, a könyvlapokról meg az ő ölébe. Feléig sem jutott hajnalra a regénynek, hogy elaltassa vele az asszonyát. A vakolat meg szürke volt. Rosszul mutatott az ő fekete pantallóján, amelyben túlélte az ostromot. Ha lampasz is lett volna a nadrágja szárán, esetleg tábornoknak hiszik a reménytelen dekkolókat, akik egymás elől szívták el a levegőt a pincékben. De még a felszabadítók is. Az egy kenyéren virrasztó óvóhelyiek felelőssé tették volna a háborúvesztésért és agyonütik, a kiéhezetten érkezett felszabadítók netán agyonlövik, mielőtt megkérdezik a nevét.

Ignác akkor – a meséjén kívül – szanitéc volt.

Na jó, lehettem volna, ha élek már, gondolta. Szerettem volna sebesülteken segíteni, csak nem szerettem volna, ha lennének sebesültek.

Az az asszony, aki a felolvasást figyelte és a bombázást hallgatta, a fűtetlen szoba belövésektől védettebb zugában hátradőlt a füles bőr-

fotelban, és degesz hasát simogatta a máshoz szokott tenyerével. Abban, ott, az ostromlott égre meredő pocakban Ignác lakozott, akárminél otthonosabb melegben.

Az asszony szőke volt, és jó húsu. Jobb is, szebb is, mint amilyent megőrzött belőle az emlékezet, az illata híján. Anélkül már-már lehetetlen volt felidézni.

Az ilyen nyákos meleg ugyanolyan 1867-ben, mint ma, fordult meg Ignác lecsüggedt fejében. Ki is mondta. Hallgatták, de nem figyelték. Túlságosan messze volt minden.

Brazília vagy 1515.

Embernyi Ignácunk különben imádta a közhelyeket, azért mondott ilyeneket, jobb híján. Mert a közhelyek igazak, csak sokan kopaszra tapossák, mint kültelki gypet a pórázon vitt panelházi kutyák, vélte alkalmanként, ha beszélgetőtársa akadt a szomszédos csehóban, és ő szóval tartotta az ártatlanul csodálkozó embert, aki inkább ultizott volna, másokkal.

A kutyám hullatékát én szívesen felszedem – járta meg az eszét most is az ötlet, amit különben duttyán-szerzte terjesztett a városban mint szellemességet –, csak éppen nem szeretem kiválogatni a többieké közül.

Ezt viszont itt nem mondta ki. Kisszerűnek hatott volna akár Deák Ferenchez, akár a nehezen viselt feleségéhez képest, akiről szólni akart. Pedig itt tartott a mesében, magában. Tétovázott, melyiket válassza a kettő közül: a haza bölcsét vagy az eltűnt asszonyt.

Jó anyád volt, mondta végül Ignác karácsonykor a fiának, az asztalfőn. Kár, hogy csak engemet ismersz helyette.

Há-há-há! – mondta Ignác fia. – Töltsék?

Akárhová indulok, magamhoz érek, gondolta Ignác.

Na, na, na, mondta Deák Ferenc Ignác ükapjának a Magyar Királyné vagy más szálló előtt 1867-ben, amikor az akkor még ifjú ük beleszalgolt a ferencjósájába.

Ide süss, mondta Ignác a fiának, ott állt szépapád Deák válla felől, karjában a nagyapáddal vagy más csecsszopóval, mert különben sétálni indultak meg egy májusi sörre a séta ürügyén. És Deák azt mondta: na, na, na! Figyeled? Azt mondta: na, na, na!

S akkor?

Akkor is azt mondta: na. Hát nem érted?

Nem én. Kellene?

Mondott valamit. Deák! Pont ő.

Anyám meg azt motyogta a kórházban az utolsó napján, mondta Ignác fia Ignác, hogy két út van előttem. Egyik a tied, de azon ne menjek.

A jó anyád, mondta Ignác. De nehogy félreértsd. Jó anyád volt. Elmúlt.

Hiszed te.

Elhiszek én már akármit, mondta Ignác. Csak nem bírok megbócsátani, és ezért szégyellem magamat.

Csituljon, papa, vetette közbe a meny.

Szinte megszerette.

Az almáskerten meg jelzőlog van, kottyant közbe az egyik véletlen nagynéni, aki csak azért volt hivatalos erre az ünnepre, nehogy más-tól tudja meg a többi rokon, mi hangzik el. Ez olyan szeretetházba való, tüchtig öregasszony volt, aki turkálókából vette a felsőruháját, viszont drágán a csipkés alsót, hogy ha az utcán végül összeesne és bevinnék a mentők, úriasszonynak higgyék a fehérneműje után, hol-tában legalább. Szélirányba álló, vékony, cserzett orra volt, noha alig járt ki a szabadba.

Ismertem a Deákot, mondta folytatásképpen. Lélegzetet sem vett ehhez, mintha nem lenne szüksége rá, vagy amúgy is kevesellné, ami a tüdejébe jut.

Ha-ha-ha, mondta Ignác fia Ignác, ezúttal az apjával együtt, kis kórusban, duóban tehát. De az is sok volt a régi asszonynak.

Miért, nekem nem lehet? – kérdezte az. Ti csak tépítetek a szájakat, miközben fogalmatok sincs. Mindig máshol éltetek. A naposabb oldalon. De volt nálunk, a belőtt bérház mohos udvarán egy nyomókút. Odajárt egy bádoggödörrel ez a Deák.

Ezután a nagynéni karácsonyi meséjében egy ló- vagy kardcsiszár gömbölyödött elő a ködből, az egyetlen ablakos földszinti lakásból, és amikor az lehajolt a vízért, ami a kamáslis cipőjére fröccsent, olyan nagy hátsót mutatott mindenkinek, rá lehetett volna nyomtatni egy Jókai-regényt. Olvasták is minden ablakból az angyalföldi népek. Ha nem egyéb, kitalálták, csak nem értették. Ki mint házmester, ki mint ötvösműves, ki mint vice.

Rátaláltak, kuncogott Ignác fia Ignác az apja felé. Oda rá! Telibe! Éppen a lába közé.

Szarva közt a tőgyit, helyesbített-forma az erdélyi rokon.

Ráképzelték az ülepére, kacagott fel végre Ignác menyje is.
Ebben maradtak, ennyiben, egy ideig.

Karácsony van, ha nem egyéb. Ilyenkor illik szünetet tartani a kiszabott időben. Úgy is nézi egyik a másikat, ahogyan tanulta, és mintha álmodná, elfüggönyözve a saját szemével. Akárha a szülei pilái közül látna.

Ezt káprázta Ignác.

Arra ocsúdott: harminchat kilobájt! Veszed?

Fia ekkor már a komputer előtt ült a kárpitozott forgószéken, mert elunta az apját meg a nagynénikéit, de talán a feleségét is, aki azt mondta éppen, még mindig majonézes szájjal: kíméljék, mert ő egy zseni!

Nem tudták, miképpen kímélhetnék, főként hogy háttal ült nekik.

Ezt nekem egy szövetkezeti elnök mondta először, vetette közbe Ignác. Ágazatvezető voltam éppen Kiskúnfenében. Ki sem kellett volna jönnöm az irodámból, a melakart asztallapon szalonnázhattam, és a másnapos jegyzőkönyvbe törölhettem bicskámról a zsírt. De azért kijöttem. Mondtam, hogy nem oldalról, hanem hátulról, két lába közt kell fejni a kecskét. Maga egy zseni, tisztelt meg az elnök akkor. Kaptam is ezért valami érmet fennebről, úgy három év múlva.

Na, ne!

Ignác bámulva csodálkozott egy kicsit azon, hogy ő ilyeneket mesél magáról. Azon is, hogy a fia azt merészelte kibökní: na, ne!

A többiek, legalább heten azt hitték, cinikus vagy felvágós. Különben miért kicsinyítené az érdemét úgy, hogy közben titkon növelje az ő csodálatuk árán, akármilyen régi érdem is az? Csak amiért más-tól kapta? Mint ki bevarrta kitüntetését a kabátja aljába, akár a deportált zsidók a Lajos-aranyat hatvan évvel ezelőtt.

No, de karácsony volt. Egyéb alig. Körben semmi sem. Keszon, nyomáskiegyenlítő fülke volt ez a szoba.

Ezt gondolta, de lehet, hogy mondta volna is Ignác. Ha mondja, sokan megsértődhetnek, kilencből ötten legalább. A fia biztosan nem vette volna zokon. De azért inkább csak gondolta, némán. Szólni annyit mert és bírt a többiek miatt, amennyit a gőzkazán az alagsorban, amikor kialszik benne a tűz.

De aztán rákezdte mégis.

1867-ben pedig, amikor lenni kellett volna valaminek, mesélte Ignác – akkor már négy pohár alkonyvörös bor végeztével – üköm, szép-

apátok vagy valaki... egyszóval Ignác bá'. Még én is. Maradjunk ennél: Ignác úr. Olyan pipázós-féle volt, aki a lúggal sárgított hajópadlóra köpte a bagólét, a karszéke mellé a kisvárosi úri kaszinóban, hogy aztán felmosni sem bírták onnan a szilveszter előtt önként takarítást vállaló úriasszonyok. Vagyis Ignác ükötök vidékről feljövőben, mint kenyérhéj a moslékban, bement a szállóba, ahová Deák szállt, és azt kérte a pincértől, abban a metszett kristálypohárban hozza ki az italát, amelyikből a haza bölcse ivott. Érezni akarja az ajakán. Nagypapátok – vagy nagy-nagypapátok – közben ott gyökintgetett a hatvanéves ficsúr karjai közt, pihepólyában.

És? – kérdezte a fia. És akkor mi van?

Csak annyi, hogy annak a pohárnak ára volt. Széppapú azt kifizette, mint egy háborús posztókereskedő. Aztán itta a semmit a kupából. Mert bort nem kért belé. Csak a Deák leheletét szívta volna. Várta, hogy a kupa hajlata visszaveri a belé suttogott szavakat, tündöklően, amilyen egy pohár. És akkor jól érezte volna magát.

Lenne, ha volna, szólt közbe az erdélyi rokon.

És?

Hát így lett alkoholista, kacagott fel a fiatalasszony.

Negyvenötben meg, folytatta Ignác konokul, miközben a fia már kétszer ment ki pisilni, a feleségem ugyanúgy hallgatott, mint az a bortalan kupa. Se íze, se bűze. Se én, se más.

Apu, szólt rá a meny. Nem vagyunk kíváncsiak a nemi életére. Ignácot viszont már nem lehetett eltorlaszolni.

Volt nekem egy vén erdész ismerősöm, mondta. Ő mesélte. Leszakadt az irtáson a magasfeszültségű vezeték, és egy hajnalon rálépett a medve. Akkorát ordított, szepegte az erdőpásztor, hogy én úgy megijedtem, azóta sem állt fel a... Na, ilyen volt 1945, amikor én húsz évre menendő voltam.

Mennyi?

Volt olyan év? – kérdezte a meny. Lehetett olyan év, amelyikben maga született?

Ha tudsz jobbat, mondd, rikkantott rá felmentőként beérkező fiára Ignác. Én már elmeséltem nektek hetet-havat, Deákot meg magamat, még az anyádról is eljátszottam, mintha élne. Még a születése előtt.

Apu, mondta Ignác fia Ignác, te nem mesélhettél negyvenötben. De arról még csak nem is tudhatsz. Kiszámoltam a budin. Te akkor az anyád hasában voltál. És ölben vitték be a mamát szülni. Más jármű nem volt. És az nem a te anyád volt!

Azt mondod? – kérdezte Ignác. – Ezt mered mondani?

Gondolj bele!

Megteszem a kedvedért.

Azon gondolkodjon, hogy az almáskert a maga nevéen van, mondta a meny.

Látta Ignác, hogy nem sok sikert arat a családi legendáriummal, és úgy vélte, jobb lesz, ha kitalál hozzá egy tetszetősebb részletet. Ha elindult, hadd menjen.

Tudjátok ti, kié volt az a kert eredetileg? Na?

Na, na! – biztatta az erdélyi rokon. Mondhatod.

A Vörösmarty Mihályé. Azé.

Azé-e?

Azé, aki azt írta nektek, „hazádnak rendületlenül”, hogy még az óvodában is éneklitek. Mihály úr almabort erjesztgetett a pincéjében, ahol szerintem inkább rabokat kellett volna tartania, láncon. Mert olyan főúri volt kisnemes létére, hogy a kutyabőr oklevelére írhatta volna az ódát.

Többre tégy, mondta az erdélyi rokon.

De Mihályunk főleg pezsgőt érelt, nem annyira verseket a fejében. Kutyá rossz pezsgője lehetett, ha hihetünk szépapánknak. Feljárt hozzá Vasvári Pál is, akit később fejszével szeleteltek fel a mócok, de még Petőfi is, csak hogy aztán elmaradoztak. Nehogy azt higgyétek viszont, hogy azért romlott meg a kapcsolata Petőfivel, mert savanyú volt a pezsgő. Mert Sándorunk a jót sem itta, hogy legalább megutálhatta volna. Hanem a forradalom miatt romlott meg.

Negyvennyolcban?

Még előbb. Rám hagyott szépapátok egy füzetet. Árkus lapokat, ahogy akkoriban mondták. Azokból minden kiderül. Még az is, hogy ő vagy az apja szintén vendégeskedett Vörösmartynál. Együtt csibukoztak meg nézték a plafont. Ült a költő higanyszínű arccal, és szívta a csutorát. Kevés beszédű volt különben. De ha szólt, mindig csak az almáskertjéről, ahová filagóriát kívánt volna építeni, és nem a vén cigányról, akiről ő sem tudott még akkor, nem hogy szerette volna. Mert ő maga volt az a cigány, csak később. Az ember sose tudja, mikor kicsoda.

A mi kertünkbe pakolta volna be magát? – kérdezett közbe Ignác fia. A birtokjog, ha más nem is, érdekel.

A meny is figyelősre vette a figurát. A másik hat vendég evett, arra figyelt, nehogy keresztbe álljon torkán a falat.

Felment hozzá egyszer Jókai, mesélte Ignác, és közben felturkálta az emlékezetét, hogy életszerű adalékokat találjon a márciusi ifjakról. Többnyire közkeletű irodalomtörténeti anekdotákra lelt az elméjében.

Jókai akkor még kicsi volt, egy komáromi jövevény, mondta. Inkább festőre, mint íróra menendő. Ezért aztán nagyon ágált ott, fél Pesten, fél Budán, szította a forradalmat, hogy feltűnhessen benne. Mellékes színté, hogy 1867 után mégis ájuldozva írt a királyi, udvari fogadásról, amire meghívták mint képviselőt. De akkor, a reformkor alkonyán, amire a forradalom virradt, amikor ő is világított, mint istállóban a mécses – írja szépapátok a füzetében –, amolyan snájdig úri fiú volt a Móric, éppen csak korán kopaszodott. Mint te, kisfiam. A Sándor meg csak bámulta. Mármint a Petőfi Sándor, aki ekkoriban váltott át Petrovicsból magyarra. Ő falusi volt, és alacsonyabb is a mi Móricunknál, és túl széles volt neki a csípeje, hiába ábrázolja Barabás Miklós karcúnak, könyomaton. Barabás aztán elment udvari festőnek Havaselvére, valami bizánci császár szakácsának a törzsökéről metszett vajdájához, amilyenek a Mavrokordátok voltak. Annál a vajdánál meg külön székre tették a miniszterek a Párizsból vett cilindert, és melléje ültek, törökülésben, ahogyan helyben tanulták Isztambultól. Világjárt miniszterek voltak, de igazodni próbáltak a százados módihoz, akár csak ti magatok a miénkhez. Egyik sem avasabb a másikánál.

Térjünk a tárgyra, szólalt meg Ignác menyje.

Hagyjad már, mondta Ignác fia. Van idő.

Ott vagyunk, a tárgynál, önérzeteskedett Ignác. Mert Jókai azt mondta Vörösmartynak: megvinné tőle az almáskertet. Mindenki tudta eközben, hogy egy vasa nincsen.

Később lett, de akkor még nem volt, mondta az erdélyi rokon, aki mindegyre azt hitte magáról, többet tud másnál.

Úgyhogy, mesélte Ignác, Petőfi megpróbálta kisegíteni a barátját, Móricot. Rálicitált. De annyira, hogy ne legyen elérhető az összeg, és az alku magától hamvába hulljon. Mert annyi pénze, amennyivel meg lehetne venni a kertet, senkinek sincsen, még Vörösmartynak sem, akié a kert. Így játszadoztak egy ideig, csillagászati számokkal, szavakkal, és annyira felhevültek közben, hogy az utcára mentek. Tudjátok, mi lett belőle azután.

Negyvennyolc.

Csak március tizenötödike, mondta a meny.

Tépelődött Ignác, mit mondjon erre.

A Pilvaxban kirepült Petőfi tőrbotjából a penge, mondta. Beleállt a mestergerendába. Arra menjünk, mondta a költő. Kiszabva az irány.

Mi más mondhatott volna, ha eltitkolta eddig, hogy mit hord a botjában? – kérdezte maga elé meredve Ignác.

Én pont ezt mondtam volna, mondta a meny.

De hogy miért cipel magával ilyen gyilkos, nehéz szerszámot egy tejjívó, azt csak az Isten tudja, gondolta Ignác. Lehet, hogy félt valamitől? Talán önmagától.

Enyhe áhítattal nézték Ignácot az egybegyűltek, mintha maga is részt vett volna azon a régi találkozón. Némán eregették közben illatukat a fonott kalácsok, a puszedlik a damaszt abroszon. A vörösbor visszafogta magát, csak a csillár fényét sokszorozta. A gyertyalángot nem.

De nem hülyéskedsz megint, mondta bele a csendbe Ignác fia.

Miért, szoktam?

Szoktál.

Térjünk a tárgyra, mondta Ignác menyje, amint a beszélgetés elindul-tával felbátorodott, és hozzá került a szó. Hogy jutott magához a kert?

Há' mert a Vörösmarty áron alul odaadta a szépapának. Aki most már a tiéd is. Mikor látta, hogy befűlt a licit, és az ifjak úgy elmentek forradalmat csinálni, mintha ott sem lettek volna, felkínálta az első jelentkezőnek. Más nem is volt akkor már nála, csak a szépapám. Nagyön magányosan hunyt el Vörösmarty. Már azok is meghaltak akkorra, akik nem szerették. Aztán már ő se magát. Egyedül itta és utálta a pezsgőjét. A többiek kimentek a szobából, és nem értek jó véget. Mert minden baj ott kezdődik, hogy az ember elmegy hazulról, amint Pascal mondta, és egy barátom idézte századokkal utána.

Nézett, tanakodott magában a társaság, hogy mi legyen most már az almáskerttel meg a hazudós Ignáccal, Petőfistül.

Figyelj! – mondta a fia, és még a nagy ujját is meglengette apja orra előtt. El kell adni. Akkor se Vörösmarty, se más... Még te sem. Tiszta lap.

Mégis neki kell aláírni, süvöltött a meny Ignác fiára. Forrót fűjt a fülébe közben.

Tangó, mondta Ignác.

Arra gondolt, jobb lenne, ha elaludna hirtelen. Az sem lenne rossz, ha kórházba szállítanák egy téli gumikkal ellátott gépkocsin, amelyben oxigénhez is jut az ember gégecsöveken át. Legyen a többi az orvos dolga. Vigyázzon rá valaki.

Igyekezett kiélvezni Ignác ültében ezt a lehetőséget, de még átérezni is. Úgy pihegett. Akár a rab, aki kanalat nyel, hogy aztán kivigye a börtönből a mentőautó.

Hallgatott mindenki. Mintha ők is átérezték volna, legalább gyomortájon az Ignác baját és reményét.

Mondok mást, mondta Ignác, amint végzett egy szendviccsel. Csömörösen utálta rajta a sajtot, de nem tett rá megjegyzést.

Várj egy hangyányit, szólt közbe a fia. Mert utánaszámoltam. Minden adat hibás, még az is, amit én köbözttem ki.

Miért, nem volt negyvennyolc? Se nyolcszázban, se kilencszázban?

Még te sem vagy hatvanéves, csak szeretnél lenni, hogy aztán nyugisan sirathasd magadat 2005-ben.

Legyen, mondta Ignác. De hadd mondjam el!

A többiek ezt is meghallgatták volna, elvégre névleg övé volt az almáskert, és az ilyen, az ekkora tér, bármily üres legyen, tiszteletet parancsol, de legalább hallgatást.

Vagyis, mondta Ignác, kijött Deák Ferenc a szállodájából, a feketére vásott kockakövön meg ott állt szépapu nagyapával a karjában, akit alibiként vitt a sörözéshez szépanyu elől, mintha csak levegőztetné egy kicsit. Kertvendéglőben persze, gesztenyefák alatt, hogy azért a gyerekek is jusson valami. Deák meg azt mondta: na-na-na. Elég is volt ennyi, elindult tőle a párbeszéd. Méltóságos uram, mondta akkor a szépapa, lenne egy almáskertem eladó. Kies hely, és olcsón megszámítom. Irtó szépek ott az alkonyok. Dűlőre fel, dűlőre le. Nézhetné ön helyettem.

A karácsonyi társaságban néhányan, főként a szegényebb rendűek úgy tettek, mintha látnák. De talán szemük elé is terítkezett a sötéten ragyogó kert.

Hallod? – kérdezte Ignác. Önözte szépapád a tekintetes urat.

Igen?

Hallod? Azt mondta, igen. De aztán továbbment Deák az ezüst kutyafejű sétapálcájával. Így maradt rám a kert. Ha érdekel.

Ignác menyee ekkor már – tízre járt – nem átalotta közel tolni pemzlivel sminkelt arcát az apósáéhoz és megkérdezni: maga meg hol volt ez alatt a hatvan év alatt, amíg mi nem is voltunk?

Én-e? Magamnál, felelte Ignác kapásból.

De aztán elszégyellte. Túlságosan könnyű volt, szinte fellengős a válasz. A fenébe, gondolta magának, én csak egy karácsonyi mesét akartam előadni, ezek pedig megvennék pénzen, s kicsi az ára. Ennyire utálnak engemet, hogy alacsony gázsit kínálnak, habár önként kínálok? Fizetnének persze, de miért? És csak az én pénzemből, nekem.

Kár huzakodni, mondta az erdélyi rokon, aki úgy talált ki bármit, mintha feltalálná.

Na, gondolta Ignác, ez mintha tudna valamit, csak azt nem, hogy az almáskert mese. Annyit ér. Mese vagy mise, mondhatná, de nem mondja. Én meg azért hamukálok itt, mert rég, még nyolcvanháromban eladtam, és nincs mód visszavenni. Csak a nevem van rajta. Meg a Vörösmartyé, a Deáké, és az is csak álca. Utánuk meg semmi.

Üldögélt.

Egyen, apu, mondta a menyé.

Töltsék? – kérdezte a fia.

Úgy mondták, mintha helyi érzéstelenítést alkalmaznának. Epidurálást, mondjuk, gerincsibbasztást. Ezt képzelte magában Ignác. Közben meg szertehányta végtagjait a fotelben, mint ki megérdemli az ételt, az italt, az ellazulást. Pangott a karácsonyest.

A gyertya viszont sütötte a fényét.

Kossuthról meg semmi hír? – kérdezte a meny kajánul, mert nem tudott csendben maradni, mindegyre feltolult benne a vér. Ignác csodálni, már-már irigyelni kezdte.

Kossuthot nem igazán kedveltem, mondta. Nem csak a zemplényi ügyei miatt, még csak nem is amiért hintón kocsikáztatta a nejét szerte Pesten, és állítólag felpróbálta dicső fejére a szent koronát, de az neki is a szemére csúszott, mint IV. vagy akárhányadik, mindenképpen az utolsó Károly királynak, amikor négy égtáj felé suhantott kardjával a Kós Károly meg a Bánffy Miklós tervezte, innen-onnan összehordott koronázó dombon, később. De szinte a mi időnkben.

Apu!

De tudod, miért esett be a horgas Habsburg-orráig a magyar korona? Mert Szent István idején, amikor rászabták, nagyobb haj volt divatban, azon megállt. Nem is azért nem ragaszkodtam igazán hozzá, vagyis Kossuth Lajoshoz, mert aztán elment a törökökhöz vagy kikhez a hadipénztárral, nem. Csak valahogy túl jó volt nekem. Túl-

ságosan megfelelt. Pont olyan volt, mint az úton-útfélen terjesztett arcmása a vörhenyes barna szakállával. Azon felül, a képén kívül viszont még hangos is volt. Zengette a baritonját. Jobban szerettem volna magamat, ha nem élvezem az ő hangját.

Ó, ne mondja, hogy csak ennyi! – szólt az erdélyi rokon.

De mondom ám! Ott álltunk a téren, ő meg lökte a szöveget, nekem meg viszkedett a talpam a csizmában, mert két napot utaztunk féllovas szekéren, mosdás nélkül, fel Budára. Olyan éhes voltam, azt sem értettem, mi a haza meg a haladás.

Odamehettél volna azért, mondta a kicsi Ignác, felkínálni az almáskertet.

Gondolod?

Úgy jobb. Ha gondolod.

Gondoljam neked?

Én hagyom.

Rátette Ignác fia a kezét az apja kezére. Ennyi malaszt nem érte még őt az utóbbi három esztendőben.

A meny – téged Rózának hívnak, vagy Virginiának, kérdezte tőle kétszer is Ignác – ismét közel hajolt. Nem érzett rajta a lóvér, sem a száuna. Meghökkenően fiatalnak hatott, főként a szürkés szeme alja. Festéktől-e vagy a nászi éjszakától, nem tudta Ignác. Csak magában és ellenállhatatlanul irigyelte a fiát, hogy ilyen elváltozást volt képes okozni egy másik emberen.

Jó volna ismeretlenekkel barátkozni, jutott eszébe, ahogy az asszonyossá vált lányt látta maga előtt: hátha mondanának valamit, amire én kitalálhatnék másvalamit, akár Deákot, akár Széchenyit. De ki bírom én ötölni ezeknek akár II. Rákóczi Ferencet is, más helyett.

Széchenyit persze mindjárt elmondom nekik. Habár jobban tenném, ha nem tenném, és főként ha nem kellene.

Átíratja? – kérdezte a meny. Még a bíborszín szájpadrólását is látni lehetett tőmondata közben.

Nem addig a', mondta Ignác. Egyszer volt Budán kutyavásár.

Már nagyon beleélte magát negyvennyolcba, de még ezernégy-százkilencvenbe is. Úgy ült ott, mint Mátyás király halottas ágyánál az alkalmi, virrasztó pohárnok, úgy beszélt. Egy pillanatig még azt is elképzelte, elhitte szinte, hogy tud deákul. Akkor meg azt mondaná: Quosque tandem Catilina..., vagy Om mani padme hum.

De ez buddhista szólás volt, a szent cikóriáról vagy miegyéből, azt sem képzelte Ignác, honnan tudja, és hogy mit. Sok más egyébbel

ez is ráragadt menet közben az emlékezetére, mint koponyájára az eső verte őszi falevelek.

Leginkább hozz nekem egy pohárral, mondta tehát a menyének. De inkább mégse.

Nálunk, avatkozott be az erdélyi rokon, nálunk...

Nem jutott a mondata végére, mert Ignác fia Ignác előjött egy fekete sorokkal tarkázott fehér ívvel. Az egy A4-es papírlap volt sűrűn teleírva, éppen csak Ignác kézjegye hiányzott a kipontozott aljáról.

Ügyvéd állította ki, mondta Ignác fia Ignác. Minden oké.

Na, figyelj, mondta idősb Ignác, felállt Petőfi akkor márciusban, és azt mondta, hogy...

Felejtsd el, mert már ismerős.

Tudod, de nem hiszed, mondta Ignác. Azért mondom el. Ott volt Jókai is. De nem éppen azon a helyen, ahová manapság teszik őket.

Manapság?

Yes, mondta Ignác, manapság. Lehet így mondani. Manapság. Azt is: holnapság.

Neked még lehet. Te elvagy az éveiddel.

Ők meg a magukéval. Elementek Landererhez. Régebből ismerlek az ipsét. Szerintem pohos, gaudetur szász volt, vagy zsidó. Ifjában bursikóz egyetemi polgár lehetett. Mindegy. Kinek a pap, kinek a papné. Nekem meg a maradéka.

Ird már alá, bökte Ignác orra alá az ívet a fia.

Széchenyi, persze, akkor is úgy volt ott, mintha seholy sem lett volna. Vagy mindenütt a magyar glóbuszon. Feloldódva vagy szétfaradva.

Hígy magyar lett volna? – kérdezte a nagynéni. Már ne!

Sűrű volt ám, mondta Ignác. De tudod, fiam, a felajánkozás, az ajánlattétel olyan, mint az önfeladás. Odaadod magadat. Ezt az Istvánt nem ismertem, de nagyon magányos lehetett, ha mindenét felkínálta, hogy végleg magára maradjon. Vagy egy évet legalább. Egy esztendő jövedelmét minimum. Ha a hazának nem is, legalább az akadémiának. Annyit mondok most: úgy lennének igazán önmagunk, ha semmink sincsen. Om mani padme hum. Csókoltatlak!

Bámulták körbe-körbe a megátalkodott Ignácot a karácsonyozók, akik végül is egyetlen aláírásért gyűltek egybe ebbe az albérletbe, és azért árasztották szívük melegét, hogy felolvasszák a tulajdonló jobb kezét. Ignác meg:

Legyetek jók, mondta, és elaludt a füles fotelban.

Álmában azt remélte, megkérdezi tőle Széchenyi István, hogy miért alszik el a rokonai elől, Petőfi meg a törbotjával döfködve sarkallja elhatározásra. Helyettük azonban egy pillangót álmodott. Követni sem tudta szárnya színes lobbánásait. A lepke aztán egyszeriben kirepült az álom végtelen zárt teréből (Einstein), és amint követni próbálta, felébredt. Kihozta a szeme az álomból. Három percig látta a pillangót, a többiek észre sem vettek ilyen apró időt, ettek. Aszpikosakat főleg.

Haggyá' má', mondta éppen a fia. Ignác meg nem tudta, beszélt-e álmában, az intésre rászólgálva. Merthogy nem azt álmodta, amit kellett volna szerintük. Ekkor, kába ímedtében nem is bánta volna, ha megintének, és valami tárgyat, legalább okot is szerezhetne a bűntudatához. Hadd tudná, miért szégyelli magát.

Kilencen álltak a svédasztalnál, neki háttal. Gyöngéden lökdösték el egymást a könyökükkel, hogy a pulykaszeletekhez, a sült tarjába fűrt kolbászokhoz hozzáférjenek. Egymáshoz súrlódva, szárazon rozsogtak az ünneplőruhák, a hímzett mellények, egymásba kunkorodtak a festett frizurák.

Mindenki olyan közel van a másikhoz, ahogyan nem kellene, gondolta Ignác. Más gondolata most nem volt. Csak az, hogy műveltebbnek tartott, ám birkalegelőn felnőtt népek legalább fél méter távolságot tartanak egymás testétől, ahogyan azt egyszer a berni röptéren látta sorálláskor.

Szeretett volna visszaaludni, hátha odaát talál más gondolkoznivalót. Lesz, ami lesz. Végző álom vagy ébredés. Esetleg Döbling és hidegvíz-kúra. Mindenesetre lehunyta a szemét, de úgy, mint ki Széchenyi Istvánként ébred. Integethetett volna előtte bárki, még az ENSZ főtitkára is, ő elvonult legtitkosabb rejtekére.

Nehogy meghaljon itt nekem, rázta fel a menyé.

Olyan illatos asszony volt, és olyannyira otthonos magában a meny, aki holtában is magázza az apósát, bárki legyen az.

Ne játszd meg magadat, mondta a fia. Ennyire hülye nem lehetsz.

Hóna alatt támogatva kivitték a fürdőszobába, hideg vizet engedtek a hűdött fejére. Ignác meg csak azt látta maga előtt a kádban, ahogy elúsznak a hulló hajszájai. Feketén is, fehérén is. Bárha számolná valaki! Legjobb lett volna felnevetnie, csak nem talált hozzá elég erőt magában, a bárzsingja táján.

Tangó, mondta, illetve bugyborékolta a vízsugár alól. Éljen Kosuth Lajos.

Ezután egy ideig szárítkozott Ignác. Azt mondta közben néha, többször is: ne úgy üljetek itt, mint a betegágyamnál. Megjött Jézuska.

Ebből a pár szóból láthatták, hogy él.

Már nehogy azzal gyere, mondta neki a szélirányos orrú nagynéni, hogy Deák nekünk rokonunk.

Mondhatnám.

Akkor meg?

Akkor meg elhinnéd?

Hiszem, ha látom, mondta az erdélyi rokon.

Jézusom! – csapta arcára két tenyerét Ignác menyé, meglegelve a mesét. Úgy ment ki, félvakon a konyhába, üdítőért. Mikor visszatért, azt látta, hogy Ignác a nagynéni fülébe sutyorászik, pedig utálja. A fülét talán mégsem, habár az sem jobb a teljes nagynéninél. Ott susogott Ignác, csücsörítette a megereszkedett ajkait, és másfél százados legendákat eregetett a mífogai közül.

Ezt tedd össze, mondta Ignác menyé Ignác fiának az előszobában, ahol összegabalyodott a lába amazéval. Boldog percekén át igyekeztek elválni egymástól, de úgy, mintha ki-ki vinné a másiknak egy szőre szálát legalább az ismeretlenségbe.

Ne aggodj, mondta a kicsi Ignác, a néne mindjárt hazamegy, mert fél, hogy lefagy nála a vízcsap. Letérdel a vezeték előtt, és a két kezével próbálja felmelegíteni. Mintha imára kulcsolná, nem csőre.

Te főökos! – sziszegte neki az asszony, és meglegyintette arcát az ánízsszagos kezével. De azért bírd rá apádat az aláírásra.

Átruház, átruház, skandálta a kisebbik Ignác. Ez itt a nagy áruház.

Szerette a saját hangját hallani, amire színházi díszletezőként kevés alkalma volt. Mindig mások járták a táncot. A kulisszák mögött többnyire püsszegve szóltak egymáshoz a segéd munkások.

Kart karba öltve léptek be a terjedelmes szobába, táncospárként az öreg Ignáchoz meg a többiekhez. Lengették térdből a lábukat, arra az ütemre: átruház-áruház, miközben azt kiabálták: áldott karácsonyt. Ők maguk is érezték, hogy elvétik a ritmust, több a mondanivalójuk, mint amennyi szavaikba belefér. De aztán a terjedelmes kis asszonynak lerepült a papucs a csuda szépen ívelt lábfejről, és a dalamtalan ének abbamaradt.

Ignác meg éppen az alvást tetette megint a vizes hajával. Az egyik nagynéni a láthatatlan szélnek meresztette orrát, mint akit megsértettek, vagy mint akinek nem jött össze a rokonsága Deák Ferencsel, de

még Ignáccal sem, sose találkoztak a nyomókútnál, amelyhez még a jegyző úr is hátrajött néha, amikor még élt.

Jaj, apu, elfelejtettük odaadni magának az angyalfiát, mondta a meny.

Tényleg elfelejtettük, mondta a fia. Pedig megvan.

Ignác kibontotta az ölébe röptett, csillogó vörös papírcsomagot, kihamozott belőle egy műgumiból préselt papucsot. Ez volt a harmadik. Mindig papucsot hozott neki az angyal. A meny mindegyre elfelejtette, mi volt az előbbi ajándék. Ignác ellenben szófogadóan felpróbálta.

Passzentes, mondta. Éppen hiányzott. Köszönöm.

Aztán csak ült ott magának, lazán feltúródott zoknival a sokadik lábbelijében, mint ki gondolkodik.

Most te jössz, Ignác, szólalt meg az otromba nagynéni. Aláírhatnál.

Bizony, mondta az erdélyi rokon finoman.

Ne gyere megint Vörösmartyval, mondta a nagynéni.

Mi szeretjük, dörögte az erdélyi rokon.

Hanem hát, ütötte fel a fejét Ignác, visszazökkenve ódonkodó stílusába, el kell mesélnem még valamit.

Ezt még hallgassuk meg, mondta a fia.

Mit érzett Jókai, amikor megtudta, hogy Petőfi Sándor elveszett valahol Erdélyben? – ez a kérdés. Meg hogy mit csinált, illetve tett. Szerintem, vagyis a szépapám füzete szerint ült egyedül, lehúzott redőnyök mögött, egy szál pislá gyertya világánál, bekormozódott szemöldökkel, és megpróbálta a helyébe képzelni magát. Érezte, hogy meghal vele vagy helyette. Ez jólesett neki. Csak lehelgette ki a lelkét, odaadón, barátián. De úgy, hogy szinte utána ment teljes testi valója is. Oda halt, Héjjasfalvára, amilyen érzékeny lélek volt. Mondja neki szépapátok, aki éppen bekopogott hozzá, és ott találta mamuszban az ajtó között: menjenek ki inkább az almáskertbe, érik a gyümölcs. De Móric semmiképpen. Azt mondta, hogy látja Sándort a lelki szemeivel. Megszenvedi. Ő úgy tartja, hazafelé igyekezett, de nem kapott szekeret. Egy farnyi férőhelyet sem valamely kocsin. Minden szekér, bricska, cséza tele volt menekített vagyonnal, amit a honfoglalás óta összespóroltak az ősök. Még molyos farkasbőr kacagány is volt némelyiken. Voltak, kik Debrecen felé törekedtek, a menekült országgyűlésbe, mások Sopronkőhida felé, napnyugatra, ahogy valamelyik anyátok ment. Ekkor derült ki, milyen kicsi ez az ország, akármekkora volt is akkor. Kiút sem volt belőle. Ha megfutamítanak, mire fékezel, átbuksz a határon.

Már aki! – szólta közbe Ignác fia.

Jókai is honi erdészházban bujkált, nem mint Kossuth Turinban, és a színésznője hordta neki az ételt meg a hírt. Nem azért mondom, de az a falusi ház, ahol meghúzta magát, a szépapátoké volt. Annyi csak-

, hogy ő maga nem mert odajárni, nehogy rávezesse Jókaira a fogd-megeket, akik az ő nyomán is jártak. Azt meg elragadta a lőcsei fehér asszony. Így van, ha mondom.

Házatok volt az almáskertetekben? – kérdezett bele az erélyi rokon.

Lehetett volna, bólintott Ignác. De nem volt. Jókai is odább van. Még földrajzilag is. A Börzsönyben.

Vagy a Bakonyban.

Számít az?

Hát, csak volt valahol, mondta Ignác fia. Lennie kellett valahol.

Ezzel elvolt a társaság egy ideig. Megtárgyalták Jókait, Petőfit, de még Vasvári Pált is, kora legdélcegebb emberét. Meg Csányit, a vas-kos kormánybiztost. Azt is, hogy Jókai Aradra menet nyers krumplit zabáló, éhkoppon lévő bakákat látott az út mentén, aztán visszafelé kocsikáztában a fejesérült Görgéytől ugyanazokat látta gyomorgörcsben fetrengeni. Az árokparton szétszórt krumpligumókon látszott a bakák foga nyoma. Mintha műfogsorhoz adtak volna gipszmintát a hősi halottak. Körülöttük meg papírlapokat fújta a szél. Szerteszéjjel. Fura módon minden természeti katasztrófa táján, legyen az földrendés vagy forradalom, sok a papír. Mintha a föld mélye vetné ki. Gázszámlák vagy versek vannak rajtuk, ki tudja?

Szépapa meg szagolgatta Deák ferencjós-káját a szálló előtt? – kérdezte Ignác fia. Kihez volt lojális tehát?

Számítsd bele, hogy más idő! – rázta öregujját figyelmeztetőleg Ignác. Egyszer hopp, másszor kopp. Élni kellett, akkor is. Te még nem érzed, hogy az élet a fő. De negyvenéves korod után, egy éjjel majd megijedsz, hogy elfogy az életed. Csak kapkodod a levegőt. S még azt sem tudod, honnan vegyed.

Addig meg hol legyünk? – kérdezte Ignác menyee.

Ettől a gyakorlatias kérdéstől olyan némaság támadt, hallatszott, ahogy olvad a vaníliafagylalt a műanyag pohárban.

De tényleg, törte meg a csendet az erdélyi rokon. Hová lennének?

Akarta volna, de nem bírta rájuk hagyni Ignác az almáskertet, mert nem volt az övé. Ezt bevallani viszont nehezebb lett volna, mint átruházni rájuk, kisemmizni magát. Nem volt az se több, se kevesebb Vörösmartynál, Görgeynél: csak egy eladott, vagyis elbeszélte álom. Ahhoz kellett ragaszkodni, és mondani róla valamit, ami elfödi.

Volt nekem egy ükanyám, fogott bele Ignác. Az miattam feküdt ágyban, életfogytiglan. Kivett egyszer a fűrésztő teknőből – csecsemő voltam éppen –, s ahogy vitt az udvarra kifelé, megbotlott a magas kőlépcsőn. Engem feltartott, a verőfényre, hogy védjen, de ő hanyatt esve eltörte a csípejét. Nem tudták összerakni a csontjait. Volt neki aztán a füledt betegágya felett egy kötélén lógó kapaszkodója, azon fel-felhúzódkodott a párnáiról, és mindig úgy kezdte a meséjét, bármiről szólt is: „Megláték egy bolhát, mondtam neki, besztekelesz, adsza nekem azt a húst, öljön meg a hurut...” De én akkor már kiskamasz voltam, azért vagyok képes emlékezni rá. Tőle tudom, hogy beszélni kell, ha semmi sincsen.

De ükanyu csak nem ismerte Görgeyt, mondta Ignác menyé. Mert ha még őt is ismerte, én fejjel megyek a falnak.

Jaj, dehogy, mondta Ignác. Az én ükanyám egy derék csizmadia özvegye volt. Az effélék nem jártak szabadságharcba. Beérték a kisvárosi ipartestülettel. Különben is, lekésték már a harcokat. Csak az első világháború maradt nekik. Aztán meg a második. De abból ők már kiöregedtek, csak a fiaikat küldték. Vagyis hagyták vinni őket, lengették a vasútállomáson vonatjuk után a zsebkendőjüket. Ilyent külön alkalmakra tartottak otthon, a szublóban. Nem lehet taknyos zsebkendővel búcsúztatni a hősi halottakat. Na, szóval elengedték, aztán visszavárták őket, és olyankor még imádkoztak is, pedig hitetlenek voltak többnyire, hétfőtől szombatig. Vasárnap aztán templomoztak, imádkoztak. Vártak, vártak, és élvezettel sírtak az öregségbe menekült nejük keblén éjszakánként. Tudod te, milyen az?

Te sem, mondta Ignác fia.

Mintha Isten hideg kebelén lenne egy ateista marka.

Apu! Apu! – kiáltotta a meny.

És tudod te, mi volt a jó azokban a háborúkban? – folytatta Ignác, megállíthatatlanul. Világot láttak a fiatal emberek! Olyan helyekre jutottak el, ahová útlevéllal sem lehet menni, olyan szurdukokba, vármúzeumokba, pénzverdekbe. Olyan nőket ismertek meg az általuk lerombolt városokban, a leomlott falak mögött a zuvaton, amilyenek-

kel a fűvőszenekari pavilon környékén soha nem találkozhattak volna a szülőhelyükön. De hogy aztán mi lett ezekből a világlátott férfiakból, azt még én se tudom.

Vettek maguknak egy almáskertet, mondta a meny.

Miből vettek volna?

Aztán ráhagyták a gyerekeikre.

Ezek? Az asztalosinasok meg a kéményseprők? A pékek? Gondolj bele, az évszázad elején, vagy valamikor 1920 táján elöntötte a főteret az árvíz. Csónakáztak a parkban, a bukszusbokrok felett az ükjed. S mi volt a csónak? Koporsó. Ladik sehol, mert addig az nem volt vízi vidék. A folyó mintha nem mert volna kiáradni békeidőben. De ahogy magukra maradtak a népek, kijött a sodrából. Figyelted, hogy a világon mindenütt árvíz, földrengés követi a forradalmakat, rendszerváltásokat, háborúkat?

Én?

Van, ahol megelőzi őket. Frontérezékenyek a népek. Átlépik az alacsony túrékszüzbüket. Iránban éppen úgy, mint Ugandában. Tíz évvel a szabadságharc előtt már megvolt a nagy pesti árvíz.

Ezt most miért mondja?

Csak azért, mert a mi kis városunkban soha nagyobb keletje nem volt a koporsónak, mint akkor. A bevető lapátot is megvették a pékektől, evezőnek. Annyijuk maradt, amennyit egy koporsóban elmenthettek az árvíz elől, az árvíz tetején. A második háború után még annyijuk sem.

De az almáskert dombon van, mondta Ignác menyje. Azt nem önthette el a víz.

Ignác ezen eltűnődött egy darab ideig.

Tényleg, mondta azután. A nyavalyába, hát tényleg dombon van.

Lőtőre, mondta az erdélyi rokon.

Apu, ébresztette Ignácot a fia a füles fotelből. Hívjak taxit?

Elmenjek?

Maradjon csak, mondta a meny. Akad még némi elintéznivalónk.

Mostanra már Ignác menyének is olyan szavak jöttek ki a szájából, mint az Ignácéból, aki ugyancsak kölcsön vette azokat mindenféle könyvből. Nem azt mondta a fiatalasszony: ne parázzon, srájboljon ide, hanem hogy elintéznivalójuk volna. Akár egy közhivatalnok. Ami lóvérfőzőként volt is valójában.

Hadd szagoljalak meg, mondta neki Ignác.

Erre heten sűrűn bólogattak: szagolja csak, úgyis kémhatás dolga a szimpátia, idegre megy, nem szemre, aminek hinni szoktak a férfiak.

Vagy mégsem, mondta az erdélyi rokon. Értem a faromért jött ki városból falura az uram.

Odatartotta a meny előbb a felhorgadó karcsú ujjait, aztán a nyaka hajlatát Ignácnak. Ő pedig odafúrta az orrát, mint afféle borjúkötélen tartott férfiú. Lány volt a meny bőre, és teljesen illattalan. Csak olyan vonzóan ráncos az apró tokája alatt.

Várjál már, mondta Ignác. Tornázzál egyet, izzadj le, hogy érezlek. Dolgozz meg érte egy kicsit.

Tornássz! – utasította feleségét Ignác fia Ignác. Az meg elkezdett ugrabugrálni a mű-perzsaszőnyegen, talán hogy ne unja magát, mint eddig, és azt énekelte közben: Kis karácsony, nagy karácsony – de azt csak magának.

Szépen ugrabugrált. Rengett a csöcse, de úgy, hogy: jaj, Istenem, sóhajtott Ignác.

Úgy is érezte, közel van istenéhez. Vagy az őhozzá, mindenfelől. Odaadta volna az almáskertet, ha birtokolja. De csak neki, a katolikus Fennvalónak, az egyetlen jogos tulajdonosnak. Ehhez az egyhez ragaszkodott volna, hogyha hagyják: ha fogadja éppen az istene. Akárha kis gyerekként ministrálna egy rorátén, és a templomablakon túl, kint hullana a hó. Ez az egy esélye és kapaszkodója maradt. Anynyit mondott róla:

Szevasztok! Tangó!

A fiatal asszony meg tornázott, bele is feledkezett, hanyatt dobta magát a szőnyegen, úgy rúgkapált a mennyezet felé. Ignác fia is megérezhette a szagát, mert melléje heveredett, bele a pézsmaszagú holdudvarába. Ott henteregtek végül a padlón, mintha senki nem lenne rajtuk kívül a szobában. Harapdálták egymás nyakát, de csak óvatosan, mintha attól tartanának, meglátja foguk lila nyomát a majdan megszülető gyermekük.

Szabadság, szerelem, e kettő kell nekem, rikkantotta Ignác a fotelből.

Szerelem, szerelem, e kettő kell nekem, tikogta menye a szőnyegről.

Értették egymást.

Mindjárt éjfél, dűnnyögte az erdélyi rokon. Otthon már harangoztak.

Jókai meg azon a fagyos úton hajtatott Arad felé, amelyiken aztán idejekorán visszajött Ignác elméjében. Korai fagyok jártak akkoriban eszerint. Tarjagos volt az út, el-elbicsaklott a kocsikerék, és olyankor nagyot rántottak rajta a lovak, kötelességtudóan vagy ijedtükben. Habosan verejtékes lett a faruk vápája közben, forróságot árasztott a pérájuk hátrafelé. Nem állították meg őket a gyeplő túlvégén kocsikázók, hogy hűgyozhassanak, menet közben próbálták elvégezni a dolgukat, az árok mentén nyers krumplit harapó bakák előtt. Csurgott le, párállt farukon a sárga lé.

Látta ezt Ignác, még ha képzelte is.

Tangó, mondta most, ahogy 1969-ben egy cseh diáktól tanulta a legbarnább színű pesti bárban. A cseh diák azt mondta neki, jelen volt, amikor Jan Pallach felgyújtotta magát a téren, Prágában, tiltakozásképpen. De attól sem mentek ki a szovjet csapatok.

Az történt '68-ban, fiam, hogy valami kommunista rendszert megreformálni vélő indulatok miatt előzőnlőtték az akkori nagyhatalom és szövetséges seregei Csehszlovákiát, és nekem is be kellett vonulnom velük, mert éppen sorkatona voltam. De aztán a 69-es diáknak nem akartam – mertem? – megmondani a pesti bárban, hogy egy évvel azelőtt náluk jártam, és az ottani magyarok szinte megéljeneztek, mint afféle felszabadítót vagy hasonló téveszmét. Pedig legszívesebben beszartam volna akkor. '68-ban Érsekújváron, '69-ben Pesten.

Ezt talán meg kellett volna beszélnie a rokonaival Ignácnak. De nem nagyon fért bele, sem ebbe az estébe, sem az ő egyetlen terébe: nem is másért most már, de ha megosztja valakivel az élményt, akkor neki mintha csak a fele maradna. Minden szavához magyarázatot kellett volna mellékelnie.

Tangó!

Igen? Hallja, apu?

Azon bucsálódok itt, hol a csudában volt akkoriban Deák? – kapott hangra Ignác. Mert Kossuth már Londonban búvólte az angolokat. Nem bírok dűlőre jutni magammal.

Kerüld az idegbajt, mondta az erdélyi rokon.

Csak azt még, mondta Ignác a földön egymással boldogulni próbáló párnak, hogy volt nekünk egy városi jegyző felmenőnk. A város meg díszpolgárává választotta Kossuth Lajost, in contumaciam, ahogy halálra ítélni szokták a megfutott hősöket, valamikor nyolcvanban, de ezernyolcszáznyolcvanban, nem ezerkilencszáznyolcvanban, és kiküldött egy delegációt Turinba, hogy átadják neki az oklevelet.

Végigmentek ezek fél Európán, de alig láttak belőle valamit Kossuth Lajostól. Csak ő volt a szemük előtt. Annak meg üveges vitrinben mutogatta a szabadságharcos ereklyéit a lánytestvére Turinban. Ő meg kézsókra nyújtotta a kezét, ebéd előtt. A köztársaság fejedelme!

Most azt mondja apuka, kérdezte a meny Ignác fiától, hogy csókoljunk kezét neki egy aláírásért?

Megtennéd?

Jobb lenne, ha nem kéne.

Akkor már álltak a fiatalok, a szőnyeg is kihűlt a nászi helyükön. Csak fogták, érezték egymás vállát. Nézték Ignácot. Ő pedig tudta, hogy nem alhat el, mert nem hiszik el neki.

Belátta Ignác mostanára, hogy az időhúzásra se mód, se több alkalom. Mindhiába idézi meg a régvoltakat. Jobb lett volna önmagát látnia, fiataként. De arra még álmában sem volt képes. Egyfolytában a fiát meg a menyét álmodta, vagy akarta volna. Azok meg éppen itt álltak előtte. Nem elég, hogy valóságosak voltak, de mintha el is foglalták volna a helyet, amire-amennyire álmodta őket.

Jelen idő volt. Csak mintha ő maga nem lenne benne. Visszatalálhatna, persze, egy vallomással. Ami azzal kezdődhetne: nincs.

Ilyent azonban nem mondhat emberfia a gyermekének.

Hogy az almáskert almás.

Ókumlált, tanakodott magában Ignác, félálmodot tettetve, amíg arra nem jutott: saját összekuporgatott pénzén visszaveszi a kertet elaggott, mézgás fástól, majd odaajándékozza a fiának. Csakhogy az sem csak forintba vagy dollárba, hanem időbe is telik, jutott eszébe, ámde lanyhán, mintha tényleg elszenderedett volna. Hat hivatalba kell elmenni, és lefejni a bankszámlát. A fűtésdíjra sem marad. Gyors az idő, főként egyedül. Lassan múlik a nap, de sebesen az esztendő. Mésélni kell, amíg eltelik. Gondolni kell néha valakire.

Éltesse tehát Isten Deák Ferencet.

Vagy Kossuth Lajost.

Esetleg éljen Széchenyi.

Éljen, mondta magának Ignác végül. Eljek!

De akkor már, amikor ezt gondolta, más év volt már, hétfő, nem karácsony, és másvalamire is gondolnia kellett volna, otthon, önmagában. Akár önmagára.

Egy kósza ügynök éppen felcsengetett hozzá a kábeltelevíziós vállalattól, valami kiegyenlített számlával és egy kedvezőbb ajánlattal.

Ő meg olyan üdvözülten ment ajtót nyitni egy szál pizsamában, mintha nem érné el odakintről Isten hidege.

Elkezdte mesélni az ügynöknek Deákot. Már az ajtóban mondta neki, hogy hol lakott a haza bölcse. Szomszédosan.

Istennel? – kérdezte a jogvégzett, fürges eszű ügynök. Tőle jövök. A 26-ban lakik. De nincs otthon.

Fél órán át álltak az akár végső vigasztalást is hozó fagyban, a körfolyosón. Jó, jó, jó, marasztalta Ignác a tollkabátos ügynököt. Kifizetem. Sokáig téblábolt pizsamásan odakint.

Jó, gondolta, amikor visszament odújába, érzése szerint meztelenül. Majd visszafeküdt. Tangó, mondta párnájának, mielőtt elaludt. Jó volt. Minden jó volt. Még én is, néha. Alkalmanként.

Amikor a nagyapám született.

(Várad, 2005/3.)

CSIKI LÁSZLÓ 1944-BEN SZÜLETETT SEPSISZENTGYÖRGYÖN. VERSET ÉS PRÓZÁT IS ÍR, MŰFORDÍTÁSSAL FOGLAKOZIK. JÓZSEF ATTILA-DÍJAS.